

Tartson ébren már egy korty is belőle,
mérgezzen meg, ha túladaogolod,
gyors szívveréssel, verejtékezéssel
bűnhődni érte nem is nagy dolog.

De végül szokj rá minden reggel egyre,
ha nincs melletted, fájjon a fejed,
és függj tőle, és szenvedj, hogyha nincsen,
legyen drogod, titkos szerelmesed.
Szívd magadba az illatát egy percre,
tartsd nyelveden, mielőtt lenyeled,
hunyd le a szemed, dőlj hátra, és élvezd,
hogy őt vagy engem, az már egyre megy.

Szép Ernő

NATÁLIA (III)

Közzéteszi Vida Lajos

Szeretnék egypár költőt a nagy asztaltól bemutatni.

Legyen az első bizonyos Árpád; ma sem értem, hogy kívánhatott az költő lenni. Hatalmas nagy erős fiú volt, a rúdugrók ilyenek, meg a gerelyvetők. Tökéletesen tehetségtelen volt, a verseit az Ország-Világhoz hordta, ott jelentek meg a leggyöngébb versek. Azt mondták róla a nagy asztalnál, csak azért jelennek meg a versei, mert félnék azokat visszaadni ilyen erős fickónak. Évek óta verselt már Árpád, huszonnégy esztendő. Jogász. Nagy rokonszenvet mutatott irányomban. Egypár nappal azután, hogy megismerkedtünk, megkérdezte, tudok-é véletlenül franciául. Felajánlotta, hogy francialeckéket ad nekem barátságból, akár holnap elkezdhetjük. Jó, másnap délután kettőkor elmentem hozzá, a Városház utcában laktak, nyomdája volt az apjának. Árpád külön szobájába ültünk be; rengeteg könyve volt, adott is kölcsön olvasnivalót. Írógép állott az asztalán, ő gépen írta a verseit (ezt azután Babitsnál és Kosztolányinál láttam; eléggé csodálkoztam rajtuk). Vagy negyven kiadatlan verse volt készen Árpádnak, mind felolvasta, azaz elszavalta őket. Mi volt azokban a versekben, nem tudnám megmondani. Annyira emlékszem, hogy se szerelem, se semmi öröm, semmi bánat nem volt bennük; verssorok meg rímek voltak csak azok. Nagyszámú fiatal költő tartozik ebbe a típusba, szeretik a verseiket elmondani, a leghosszabbakat is tudják fejből, megtanulták, mint a leckét. Ilyen figurát, mint Árpád, ilyen nem láttam többet az életben, és nem is olvastam hasonló valaki felől. Rettenetesen jó fiú volt ez az izomóriás. Pénzt is akart adni, mégpedig rendszeresen ad majd, azt mondta. Nem fogadtam el. A versek után elővette az Adrienne Lecouvreur című darabot; azt a híres darabot Scribe és Legouvé írták a XVIII. század tragikus sorsú színésznőjéről. Ebből tanulunk majd;

francia nyelvtant nem kívánja, hogy tanuljak, olvasás közben ő mindent elmagyaráz, amit kell. Vagy öt héten át mentem föl mindennap Árpádhoz francialeckéire, azután sajnos eluntam. Sokáig hívogatott vissza az a derék fiú, cseppet se haragudott a hűtlenségemért.

A második költőm Viktor, ő is jogász volt, másodéves; az egyetemnek a tájkára se ment már, csak költő akart lenni. Vonzódott ő is hozzám, kért egyszer, hogy holnap vacsorázzam náluk. Életemben olyan gazdag vacsorát nem ettem. A Ferenc körúton lakott Viktor; se anyja nem volt, se testvére, csak a papa. Papa asztmás volt, evés közben is fel-felhúzta a fejét, úgy lélegzett. Ha meg beszélt, meg-megállott a szóval, a hosszú lélegzet kedvéért; hangja is volt a lélegzetének, egy kis szörtyögés. Aranyhímezéses selyemsipkát tartott a fején, mert kopasz volt, félt a megfázástól. A fia, természetes, bejelentette, hogy vacsorára hívott, informálta felőlem. Vacsora közben azt kérde tőlem a papa:

– És mi vagy, fiam amellet, hogy költő vagy?

– Semmi, kérem – mondtam szemérmesen –, és még csak költő se, csak verseket írok.

– Hát te nem jársz egyetemre?

Csudálkozott, kicsit meg is vetett, úgy láttam.

– Nem mennél el valami hivatalba? Szerzek neked helyet valahol, nagyon jó összehozottéseiteim vannak.

– Köszönöm szépen... ne tessék értem fáradni.

Látván, hogy állást se akarok, a papa levette rólam a kezét, egész este nem szólt többet hozzám. Hanem a fiához fordulva mondta:

– Őrültek vagytok. A versírás csak arra jó, hogy éhen vesszen az ember.

Papa bement lefeküdni; ott maradtam még Viktorral az ebédlőben, feketét hozott a szobalány, és konyakot is tett az asztalra. (Vacsora alatt bort ittunk. Bort is csak egyszer-kétszer kóstoltam még az életben.)

Mikor ketten maradtunk, megkérdeztem Viktort, mi a papa.

– Uzsorás. – És hozzátette: – Irtózom a papától.

Az ablakhoz vitt; szemben, ugyanazon az emeleten, ott lakott Geyer Stefi, még fiatal leány, de már híres hegedűművésznő. Viktor megmondta, szerelmes Geyer Stefi-be, látja sokszor gyakorolni, a szívére teszi a tenyerét, úgy néz át hozzá. Csókot nem mer inteni, az szentségtörés volna. Geyer Stefinek sejtelve sincs róla, hogy néki itt szemben imádója van, és hogy őhöz szólnak az ő szerelmes versei, amelyek a P. N.-ban megjelennek.

– Mert imádom, tudd meg, halálosan szeretem.

– És mikor szándékszol meghalni érte?

Nem volt szép tőlem az a cinizmus, pláne a remek vacsorával szemben. Lehangelődött Viktor, nem beszélt többet Geyer Stefiről. A New Yorkban már elárulta, hogy a szerelmes versei a lapban egy híres nőhöz szólnak.

Azt mondta Viktor azután, hogy kettőért irigyel engemet. Először azért, mert én különb költő vagyok őnála, másodsor, mert én szegény vagyok. Ő szégyelli, hogy gondtalanul él, azt bűnnek tartja. Ő nemcsak a szerelmet látja a költészet témájának, legalább annyira az emberiséget is, az embertársakat. Szenvedőkért kell a költőnek szenvedni és harcolni, az néki szent hivatása. Csak a szegényeket volna szabad látni, csak azokról beszélni, jajgatni, ordítani!

– Na és miért nem csinálod?

– Miért, mert kinevetnének, mert én nem vagyok szegény. Ezért irigyellek, mondom, te kinyithatod a szívedet, mert te is szenvedsz, te is nélkülözöl. Irigyelem a te érzésedet.

– Ha ennyire kívánsz szegény lenni – mondom néki –, hagyd ott az otthonodat, gyere el szegénynek.

– Tudnád, hányszor gondoltam már én is erre, de nem, ezt az álmod nem tudom megvalósítani. Én a papát megvetem, de mégis az apám ő, biztos megsiratnám, ha meghalna. Nincs néki senkije, csak én, egyetlen gyerek vagyok; csak gondold el, milyen szerencsétlen lenne, ha itt hagynám.

Kortyolt a konyakospohárkából, megszívta a cigarettáját, és a szájából kiugráló füst közt azt mondta még Viktor:

– És mit képzelsz, mihez fognék, ha itt hagynám a papát? Én rögtön éhen halnék, nem tudnék egy vasat se keresni, hacsak havat nem lapátolnék. De hát nyáron az sincsen. Semmi praxisom a nyomorban, rettenetes.

Megkért Viktor, mielőtt elpályáztam, hogy jöjjenek el hozzájuk máskor is vacsorázni, mondjam meg előre néki, mit szeretek, azt főz majd a szakácsné. Töltött káposztát meg paprikás csirkét, ezeket papának nem szabad enni.

Gyere, harmadik költő, akinek a neve Gyuri.

Gyuri az a típus volt, aki imádta az éjszakát, a New Yorkban éjfél után is elült magában, ha már minden költő hazament. Cigarettazott, és nézte a vendégeket. Huszonegy éves volt, óriási nagy haja volt, hátrafésülte, de gondolom, csak a kezével, általában ropant rendetlen volt a külseje; cipője, ha egyszer sár volt, egy hétig kegyelettel őrizte magán a sarat. Ami különben a hajzatot illeti, az összes költők nagy haját hordtak, félig azért, mert költők voltak, félig meg, mert nemigen volt a nyíratkozásra pénzük. A legtöbb hátrafésülte a haját, úgy, mint Gyuri; ha oldalt választották volna, leért volna a haj a nyakukba. (A hátrafésült haj divatját vagy tíz esztendő múlva hozták be az urak, úrfiak is, de ők azért nem hordtak hosszú haját.) Egyszer késő este néztem be a New Yorkba; hárman ültek a nagy asztalnál; éjjel fél egykor csak Gyuri maradt ott. Úgy éreztem, nem illik egyedül hagyni, ott maradtam mellette. Egy óra tájban haza szerettem volna már menni. Ritkán esett meg, hogy ilyen későn megyek haza, féltem, hogy felébrsztem a lakótársaimat, azok tíz óra után már aludtak. De idáig szerencsém volt, igaz, hogy nagyon vigyáztam, hogy egy lépésem ne hallassék. A külön bejáratú szobánk ajtaját is oly óvatosan nyitottam ki, mint valami tolvaj. Az optikus álmában is vihogott; ilyenkor féltem tőle, mintha őrült volna. Gyuri is kijött velem a New Yorkból; nem engedett hazamenni, elcsalt magával az Andrássy útra, muszáj volt vele a Ligetbe lesétálni. Elmesélte az életét. Városházi tisztviselő volt az apja, de belecsöppent valami sikasztásba, elcsapták. Azóta ügynökösködik, de keveset keres, nem elég élelmes ember. Van két leány is, egyik huszonegy éves, a másik tizenkilenc. A nagyobbik gépíró egy nagykereskedés irodájában, a kisebbik drogériában van alkalmazva. Jóformán ők ketten tartják fenn a családot. Ő, Gyuri, mikor az apját kitették a hivatalból, ő akkor második kereskedelmista volt; azért adta az apja négy reálosztály után kereskedelmibe, mert először is nem volt jó tanuló, másodsor, mert kereskedelmivel is fölveszik a városházára; apjának maradtak a városházán jó emberei, megígérték, hogy besegítik majd a fiát gyakornoknak, ha leérettségizett. Ő pedig, Gyuri, otthagya a kereskedelmet; részint halálosan unta, részint nem tűrhette, hogy a lánytestvérei fizessék a tandíját, és pénzt adjanak neki könyvekre, füzetekre, mindenre. Igaz, hogy becstelenség, hogy ő nem csinál semmit, és engedi, hogy táplálják és ruházzák meg még valami kis zsebpénzzel is ellássák, igen, de képtelen volna bármit is dolgozni; csak verset szabad

írni, minden egyéb szentségtörés! Majd megad ő mindent a lányoknak meg anyának, apának, majd egyszer, ha színműíró lesz, mert a versírás mellett arra készül; majd meglátom, micsoda szenzációs drámákat fog ő írni, majd! Apjával különben nincs beszélő viszonyban, mert vagy három éve összeveszték, az apja ingyenélőnek nevezte őt. Ő pedig azt kiáltotta rá az apjára: egy sikkasztótól nem fogadok el erkölcsi tanítást! Néki azóta külön adnak ebédet, vacsorát, apja nem akar egy asztalnál ülni vele. Van néki, azt mondja Gyuri, egy speciális szokása: mindenkitől a világon kölcsönkérni. Nem győzné másképpen az éjszaka költségeit. Hogy tőlem még nem kért, azt annak köszönhetem, hogy a megjelenéséből ki lehet venni, hogy nagyobb koldus vagyok, mint ő; hanem rendszeresen pumpolja a költők közül azokat, akik nem szegény fiúk. Megnevezte Viktort is, Árpádot is. Kölcsönkéreget vendégektől, akiket valahogy megismert ott a New Yorkban, a nevüket se tudja. Kölcsönkér minden pincértől, és kölcsönkért sok koronát a kávéházi WC takarítónőjétől, büszkén mondhatja, hogy ezzel egyedül áll a magyar költők közt és talán az egész európai irodalomban. Ennek a nénikének vagy az utódainak házat, kertet veszek majd Pest körül, ha már volt egy-két színpadi sikerem, azt mondja Gyurka, de az uraknak, akiket a New Yorkban pumpolok, azoknak egy krajcárt soha vissza nem adok, becsületistenemre!

Sétáltunk éjfél után kettőig, akkor Gyuri bement az Aréna úti Diana mulatóba, ahol én sose voltam, Gyuri megmondta, hogy ott artistanők énekelnek dobogón, zongora mellett; belépődíj nincs, de minden nő tányéroz, mikor leszerepelt. A vendégek söröznek a nőekkel, van gavallér, aki bort hozat, sőt előfordul, hogy pezsgő jön az asztalra, magyar pezsgő. Ő, Gyuri, csak egy teát fogyaszt, és hús fillért dob egy-egy nőnek a tányérjába. Van ilyen énekes mulató a Thököly úton is és a Dohány utcában meg a Király utcában is. A művésznők szívesen hazaviszik reggelfelé azt a vendéget, aki éjszaka udvarolni kezdett nekik, s megegyezett velük a látogatás árában. Azt is elmesélte Gyuri, hogy van a Dianában egy Juci nevű artistanő, annak ő sok versét olvasta már fel olyan éjszaka, mikor nemigen volt vendég; őt aztán Juci hazavitte, potyára, eddig már legalább tízszer. A Diana mulatóba jön majdnem minden éjszaka Gyuri a New Yorkból, innen négy óra felé fölsétál az Andrassy úti Millennium kávéházba, a riporterek kávéházába. Azok csak öt óra tájt jönnek, és hétig maradnak, akkor mennek lefeküdni. Ő ötig azoknak az utcai lányoknak gibicel, akik éjjel az Andrassy úton sétálnak, és reggelfelé a Millenniumba Gyurit a versíró riportert hozta egyszer magával, aki a New York-i nagy asztalhoz jár, így nyert Gyuri polgárjogot a Millenniumban. (A Millenniumot később magam is látogattam.)

Ilyen késő esti csavargásra többször is elmentem a New Yorkból Gyurival; az úton mindig csak költőket vitattunk. Ő, hányszor, de hányszor csináltam ezt később, mikor már fiatal voltam (és nem ilyen gyerek), hogy egy jó pajtással, költővel vagy fiatal piktorttal nekieredtünk az éjszakának, hajnalban azután elkezdtük egymást hazakísérni; először én mentem el az ő kapujáig, azután ő jött el velem az én kapumig, meg megint én, meg megint ő; fényes reggel lett, mire el tudtunk végre válni. Egyikünknek se tudott eszébe jutni, hogy evvel a reggelig folyó virrasztással mennyit ártunk az egészségünknek.

Egy kora nyári délelőtt elsétáltam az Erzsébet terre, leültem egy padra, verset szőttem ott magamban. Szembe velem meg az egész téren mamák meg dadák, bonne-ok sétáltak gyerek-kocsikkal, meg ültek a padokon, székeken, az apró gyerekekre vigyázva, kik előttük a homokban építkeztek. Ezeknek a zsvajgása annyira nem zavart, mint nem zavart a verebek vitája; jó néhány alanyi versemet hoztam már így létre az Erzsé-

bet téri zsvajban. De otthon, ha áthallatszott az ajtón a szabónak meg a feleségének a diskurzusa, képtelen voltam a versemen gondolkodni. Leült a padra, amelyen magam ültem, egy öreges úr is; egypár perc múlva elkezdte felém fordítgatni a fejét. Ugyan mit nézhet rajtam. Egyszer csak megszólal:

– Milyen meleg van máma. Pedig még csak június közepe van.

– Igen – mondom, és elfordítottam a fejem. Nem akartam diskurálni.

De ő folytatta:

– Képzeld, milyen forróság lesz egy hónap múlva, ha most ilyen meleg van.

Nem szóltam. Ő is hallgatott egy kicsit. Aztán:

– Hajhaj. – És hallgatott egy kis percig. Akkor azután nagyon kedveskedő hangon kérdezte: – Reggelizett már, fiam?

– Hogyne! – mondom. Mi köze ennek ahhoz, hogy reggeliztem-e vagy se.

– Akkor talán szerencsém lehet egy tízórára meghívni. Ide a kioszkba. (Oda az Erzsébet téri kioszkba.)

Tízórára. Fél tizenkettő lehetett.

– Köszönöm – mondom –, nem vagyok éhes.

Csönd lett megint. Nem sokáig. Kicsit közelebb csúszott:

– Maga igen rokonszenves fiú. Diák?

– Igen. (Kis késéssel feleltem, mert fülletenem kellett.)

Ott is akartam már a bácsit hagyni, nem tudtam tőle a versemmel foglalkozni. Észrevette, hogy fel készülök állani:

– Dolga van, fiam?

– Igen.

– Kár. Szokott ide jönni?

Meg se várta, válaszolok-é, a combomra tette a tenyerét:

– Én itt leszek holnap is, ilyenkor, ugyanezen a padon. Szeretnék egy kicsit beszélgetni magával. Jöjjön el, fiam, nagyon fogok örülni.

Rám mosolygott, a nap erősen megvillantotta az aranyfogát.

Nem szóltam, csak megbiccentettem a fejem, mentem onnét. Nem tudom, miért, kényelmetlen érzésem volt. Sohase történt még, hogy egy ember így rám akarja varrni magát. Mikor már jó messze jártam, akkor jutott eszembe, hogy ennek az idős embernek senkije sincs talán, senkije a világon, elkezdett most a szíve fájni, itt az édes napsütés alatt, az édes gyerekek közelében; nagyon kellett valaki néki, akárki, akivel egy kicsit barátkozhatik. Szégyelltem magam előtt, hogy olyan rideg voltam. Délután a költők asztalánál elmeséltem az öreg úrral való esetemet. Elkezdtek vihogni, már az elején. Mikor befejeztem, azt mondta valamelyik, nem tudom már, ki:

– Gratulálók! – és adta a kezét. – Beléd szeretett az öreg.

Akkor azután fölvilágosítottak: az idős úr a fiúkedvelő urak közé tartozik, az Erzsébet tér az ő fő vadászterületük; ha estefelé odamegyek, láthatok ott sétáló fiúkat, akik arra várnak, hogy a bácsik megszólítsák. Ezeket a fiúkat a járásukról megismerni. Sokáig elvihogtak még a költők asztalánál, alig bírták elhinni, hogy én még nem tudtam, miről nevezetes az Erzsébet tér.

Én pedig csak borzadoztam ott magamban, fogalmam sem volt afelől, hogy ilyen urak vannak és ilyen fiúk vannak a világon. Sohase hallottam senkit erről a dologról beszélni. Mezőtúron is volt talán ilyen bácsi, de annak a híre a diákok közé el nem jutott.

Külföldi költők felől nemigen hallottam a New York-beli asztalnál. Árpád, mikor franciára jártam hozzá, jó csomó strófát lefordított nekem Victor Hugo verseiből; ő ra-

jongott Hugóért, nekem nem nagyon kellett. Musset már jobban tetszett. Coppée-t is megismertette velem, Alfred de Vigny-t is, és Ronsard-t, többre nem emlékszem. Annyi biztos, hogy se Verlaine-ről, se Baudelaire-ről, sem pedig Rimbaud-ról nem tudott Árpád; ha őbelőlük is fordít, őket el nem felejtettem volna. Az a szocialista kritikus, aki közénk járt, az beszélt nekünk Richard Dehmelről, a német költőről, Morris Rosenfeldről, a jiddis költőről, Verhaerenről, a belgáról. És rajongva beszélt Walt Whitman-ról, az amerikai költőről. Talán ennek révén került szóba a szabad vers, az olyan vers, amelyikben nincsenek rímek. Veszekedni kezdtek az asztalnál, egynéhány költő pártolta a szabad verset, avval, hogy a poétának mindent szabad; még a ritmust se lehet ráerőszakolni, a hang meg a tartalom az, ami számít. De a többség ellensége volt a szabad versnek, ellensége voltam magam is, bár véleményt nem mertem mondani. Szemtelenségnek tartottam a rím elvetését! A Pesti Naplónál Londesz Elek úrnak kellett átadni a versünket (aki maga is verselt), ő fülem hallatára mondta egyszer egy költőnek, aki rímtelen verseket vitt néki:

– Maga, fiam, csak azért ír szabad verset, mert nem tud rímelni. Undorodom a szabad verstől, tessék.

És visszanyomta a költő kezébe a verseket.

Eszembe jutott most, hogy ezek a pesti költők a New York-beli asztalnál úgy beszéltek: *lejött* a vers, vagy: *lehozta* a lap a verset. (Mikor ti. a versük megjelent.) És utánozták az újságírókat avval is, hogy egyik a másiknak azt mondta: apám. Ez a szerkesztőségi argot-hoz tartozott. A szerkesztőségekben hallottam azt is, hogy a fiatal azt mondja az idősebbnek: mester.

A New Yorkban, a Dohány utcai oldalon, közel a költők asztalához, ott állott az a magas és hosszú étágère, annak a polcaira voltak az újságok rakva, a pesti napi- és hetilapok meg a havi szemlék, és a londoni, párisi, bécsi, berlini, koppenhágai nagy napilapok, azután azok a drága szép német, francia, angol illusztrált hetilapok, pazar divatlapok. Külön újságosgyerek szolgált a kávéházban a pincérek mellett, az hordta a kívánt lapokat az uraknak, hölgyeknek. A kassza mellett pedig, ahonnét az egész kávéházon végigtekintethetett, ott üldögélt egymagában egy kis asztalnál Csentergy bácsi, nyugdíjas öreg színész, akit azért szegődttettek, hogy az újságtolvajokat vigyázza. Járt mindig jobbra meg balra a Csentergy bácsi tökéletesen kopasz feje, a lámpák sugarai keresztül-kasul korcsolyáztak a koponyáján. Meglátta, hogy egy hölgy a muffjába dugja az összegöngyölt divatlapot, vagy egy úr a külföldi napilapot az irattáskájába csempészi, vagy távozáskor a kabátja alá lapítja, odapisszentette magához az újságosgyereket, és az illető hölgyhöz vagy úrhoz utasította. A gyerek udvariasan megkérte az urat, illetőleg a hölgyet: Kérem szépen a lapot, kéri valaki, majd azután visszahozom.

Csúnya divat volt ez az újságlopkodás. Hányszor vettem észre, hogy jómódú emberek meg asszonyok, akiknek a fülében briliánsbuton szikrázik, elcsenik a lapot a kávéházból. De nem állottak meg az urak, az úrasszonyok az újságlopásnál. Az előkelő hotelekből, amelyeknek vendégei voltak, elutazáskor elloptak egypár serviette-et, ezüst kávéskanálkákat, esetleg egy márvány tintatartót is a hozzá való márvány tollszárral. Olyan vakmerő hölgy is akadt, aki kilopta az ágyból a plumeau-t, begyúrta a bőröndjébe. És ezeket a lopásaikat nem is titkolták, ó, dehogy: dicsekedtek itthon a lopással, amit mind avval magyarázott, hogy „kabalából” csinálja.

Az újságos étágère-en legalul két polcon a vidéki lapok voltak odarakva. Száz meg száz vidéki lap sűrűn egymáson. Itt-ott megnézett egy vendég egy lapot, a maga szűkebb hazájának a lapját. A költők meg szokták nézni a szegedi, nagyvárad, debreceni, kolozsvári lapokat, mert vasárnap azok is hoztak eredeti verseket. Én, kérem, és

emlékszem, csak én magam, fölvettem minden, de minden vidéki lapot (a legeslegtöbb hetilap volt, csak vasárnap jelent meg), majdnem mindben találtam verset, azt nekem muszáj olvasni. Nekem írta azt az az árva vidéki költő, kinek is írná másnak. Mennyi vers, istenem, minden héten. Nem lehet összeadni, hányan írnak ebben a nem nagy országban verset. Mennyi vers, ami meg se jelenik, amit hiába küldött be a költője a szerkesztőségbe; a vidéki lapban is, csakúgy, mint a pestiben, ott az a kegyetlen vicces szerkesztői üzenet a használhatatlan vers írójának. Sokszor fáj a szívem az ilyen megalázott, megcsúfolt szegény versíróért, pláne akinek a vidéki lap üzent, annak a neve két kezdőbetűjéből az egész városka megtudhatja, kinek szól. Néhanapján vidéki lapban is találtam takaros verset, sőt itt-ott olyan szívhez szóló szép strófát kaptam valamelyik versben, hogy hússzor is elolvastam egymás után, addig, míg a fejemben nem maradt. Felolvastam az asztalnál egy-egy vidéki verset, amelyik tetszett nékem, de azok a New York-beli költők fitymálták a verset, nem volt hajlamuk arra, hogy egy vidéki vers megnyerje legmagasabb tetszésüket. Úgy fölmelegedtem egyszer-egyszer, azt mondtam magamban: ejnye, írok ennek a poétának Csongrádra vagy Hajdúnánásra, gratulálok a költeményéhez. De azután lusta voltam írni; nagyon bánom, hogy soha meg nem tettem.

A kötött könyveket a boltban végigpergettem, nincs-é vers egy oldalon!

Úgy tisztelem a költészetet, Nobel-díjat adnék minden versírónak, aki egyetlen szép strófát létrehozott.

Nem tudtam elképzelni az életemet versírás nélkül.

Hallottam egyszer, azt hiszem, Gárdonyi Gézától, hogy szép prózát is csak olyan író tud írni, aki verseket írt fiatalkorában.

Aki verset nem ír, az olyan embert úgy tekintettem, mint a halottat vagy mint a süketnémát.

Mi, költők, úgy hittem, olyanok vagyunk ezen a világon, mint a hittérítők.

Miért nincs rajtunk valami ismertetőjel, miért vagyunk olyanok, mint akármelyik közönséges halandó? Az istennek nem jutott eszébe, hogy megkülönböztessen bennünket. Fénysugaraknak kéne jönni a homlokunkról, messziről látni kéne mindenkinek az utcán, hogy költő közeledik. És olyan átszellemült szép arcának kellene lenni a költőnek, amilyen Krisztusnak lehetett. De semmi különbség a költő közt meg egy gonosz, vad analfabéta közt. Sőt, némelyik költőnek durva csúf képe van, a New Yorkban ült az asztalunknál egy költő, annak piszokszín volt az arca, vannak ilyen szerencsétlen piszokszín archőrök, hiába mossák szappannal.

És miért kell nekünk is pontosan úgy viselkedni az emberek közt, mint másoknak? Bolondnak néznének, ha például, mikor láthatóan szomorú valaki jön szembe, megállanék előtte, s mondanám neki: úgy sajnálom önt, és gyengéd kézzel meg is simogatnám a kabátja ujját, mielőtt továbbmegyek.

Én voltam a legvidámabb fiú ezek közt a New York-beli költők közt, de persze én is csupa szomorú verset írtam. Felnőttéletemben azután nagyon elszégyelltem magam, mikor az jutott eszembe, hogy soha az élet örömeiről, élvezetes perceiről verset nem írtam. Egy táncosnőnek, egy színinövendéknek vagy egy élvezet asszonykának az édes testét háládatos verssel meg nem köszöntem. Mintha szégyen lenne egy kis boldogságot is vallani. Se nem írtam verset a jóféle töltött káposztáról, se a pohár sörről, amelyik oly jólesik nyáron, se a szép nyakkendőről, milyen gyönyörűség azt legelőször fölvenni. Az is megérdemelte volna a rímet.

El ne felejtsem: közel volt a sorozás. Két költőnek is sor alá kellett menni a New Yorkból, éppen betöltötték a 21. évüket. Jaj, mennyire meg voltak szegények rémül-

ve. Az egyikre pláne három esztendő várt, ha beveszik, mert nem érettségizett, második kereskedelmi után elment színinövendéknek, otthagyta a színiiskolát is, költő lett. No most ez a két gyerek elkezdett koplalni. S minden második éjszakát végigvirrasztottak. És azt is kitalálta mind a kettő, hogy valahogy meghúti magát, szóval a sovány-sága mellé még köhögni is fog, mikor a mérce alá kell majd állani.

Úgy jöttek be mindennap: na, hogy festek? Elég nyápic vagyok már? (Ehhez nem kellett nagyon erőlködniök.) Gratuláltuk őket vidáman a fokozódó soványodásukhoz. Mind a kettőnek a szeme véres volt a sok virrasztástól. Sikeresen buzgólkodtak: nem vették be egyiket se. Meg lettek éljenezve, mikor a sorozás napján délután bejöttek, vidám pofával.

Furcsa, a két fiú közül egyiket tegeztem, a másikkal magázódtam. Az egész asztalnál így voltam, egyik fiúval tegeződtem, másikkal nem. Miért tegeződtem avval, akivel tegeződtem, a másikkal miért nem? Nem tudtam semmi különös okát. Nem azért tegeződtem némelyikkel, mert jobb költőnek tartottam, mint a másikat, nem; emlékszem, hogy a leghitványabbal is pertu lettem, és akit a legtöbbre becsültem, azt magáztam. Alkalmasint az illetőnek, akivel tegeződtem, annak a temperamentuma tette, hogy tegeződtünk, ő kezdhetett tegezni.

Majd elfelejtettem, költészetről lévén szó, azt a versecskét idézni, amelyiket Herz Károly írt, egy vidéki kasszírőről albumába. Így szól:

*Hölgyek közül az lesz nálam szerelemben győztes,
Ki nekem a legjobb mákos csíkot főzni képes.*

Nem tudom, hogy lettem költő. (Akkor szentül hittem, hogy költő vagyok.) Apámnak vagy anyámnak köszönhettem a költői tehetséget? Apám szépen hegedült; lehet, hogy a muzikalitása bennem folytatódott, de szavak zenéje lett belőle, nem hegedülés. Anyám pedig szeretett danolászni, varrogatás közben, vasalás közben mindig, mindig danolt halk hanggal; danolt, ha rengette a bölcsőt, danolt, ha a ház falát meszelte. El-elpityeredett, pityergett olyankor is, ha vidám nótát dúdolt. És véghetetlen érzékeny szíve volt anyámnak, ebből az érzékenységből meg a dalkedvelésből kerekedett a fiában a versíró hajlam?

Vagy beleheltem a költői tehetséget, mint a tüdőbajt? A tehetséget, csakúgy, mint az énekhangot, nem lehet örökölni. Hol búvik meg, hol fészkel az emberben a tehetség? Az agyban vagy a vérben vagy a sejtekben vagy a nyirkokban?

Vagy valami világszellem kóvályog felettünk, az száll le énrám is, mint más költőkre is, az idézi bennünk elő azt a lelki és szellemi állapotot, amit ihletnek neveznek.

Sokszor elcsudáltam magam versírás után: hogy juthatott ez a vers nekem eszembe? És hogy tudok én megírni egy verset? Roppant ostobának éreztem magam ilyenkor.

Gyula úr, az esti főúr (azaz fizetőpincér) némely nap, ha közel asztalnál volt dolga, s ha elment előtte egy költő, diszkréten odadugott néki két koronát. Gyula úr olyanforma arc és habitus volt, mint egy miniszteri tanácsos. Jó ember volt Gyula úr. Később is tudtuk felőle, hogy sok író, újságíró segít, a lehető legdiszkrétebben. A másik főúr, a nappali, Ede, ő már nem volt ilyen jó ember, ő csak nem volt rossz ember. Ha megszorították, adott kölcsön a vendégnek (nem nekünk, költőknek, ó, nem!), és lehetett a fogyasztással nála is adósnak maradni, de csak bizonyos határig. Gyula úrnak voltak szegény bohém vendégei, akik soha, de soha nem fizették a feketéjüket, cigarettájukat, sőt a vacsorájukat se, de Gyula úr meg nem unta éveken át felírni a *cech*-jüket, a számolócédulát azután suttyomban eldobta, mikor elment attól az asztaltól.

Csak azért írta mindig föl azt a fogyasztást, hogy az illető becsülete a társasága előtt intakt maradjon.

Olyan jó embert, mint Gyula úr, olyat keveset találtam e világon. Hallottam elégszer életemben ezt-azt az urat dicsérni mint jó embert, avval, hogy nagyon jó a családjához. Az ilyen úr lehetett uzsorás, vagy lehetett háziúr; aki tél közepén kilöketi a házból azt a szerencsétlen családost embert, aki nem tudta megfizetni a negyedévi házbéért. A családjához a vadállat is jó.

Olvassa az ember az újságban, hogy egy munkanélküli kiirtotta a családját. Látták ezt, ha nem is olvasták el, az újságban az olyan milliomos urak is, akik jók a családjukhoz. Egész cikket írt a lap a tragédiáról. Egyetlenegynek a finom falat nem állott meg a torkán. És ezen a napon, amelyiken ez az iszonyat megesett, ezen a napon megtartják a regattát meg a teniszversenyt, ha véletlenül erre a napra volt kitűzve. Ilyen napon, mikor a föld alá kéne bújni szegényében az egész városnak.

Mi a jóság? Akiról azt mondom, jó ember, annak van a lelkében, igen, valami kicsi adaga a jóságnak. Némelyik jó ember vagy jó asszony lelkében több adagocska, mint a másikéban. De ki éri el a teljes jóságot, ki mondhatná magáról, hogy ő tökéletesen jó? Olyan jó, akinek mindenki baja éppen úgy fáj, mintha az az ő baja volna. A tökéletesen jó ember nem is tudna élni.

Nagy szenzáció volt az én akkori fiúéletemben az, hogy ott, a New Yorkban napról napra több híres író láttam, akik oda bejártak. Míg nem ülhettem magam is a költők asztalánál, addig csak kinnről, a járdáról báméskodtam befelé az óriási ablakon át, találgattam, ki lehet ez, ki lehet amaz, mert azt már tudtam, hogy a New York az írók kávéháza. Színész is sok járt a New Yorkba, volt egy óriási ellipszisforma oszonnázóasztaluk az Erzsébet körüti oldalon, de színházba még nem járván, a színészeket se ismertem föl, és különben se érdekelték a színészek.

Körülbelül mindennap bejöttek a New Yorkba, délután, Pásztor Árpád, újságíró és költő, szép, magas, izmos fiatalember, ragyogó fekete haja volt és ragyogó két szeme, a gomblyukában búzavirágot tartott. Csergő Hugó, kicsike, fiatal, óriási nagy fekete szemei voltak (azt mondta valaki, olyan a két szeme, mint két svábbogár), ő is költő volt és újságíró; mindennapos volt Molnár Ferenc is, puha, fekete, széles karimájú kerek kalapban, nagy hajjal, picike fekete bajusszal; Lavallière-csokrot hordott; kövérkés test volt (ezért viselte tán azt a széles művészkalapot); ott ült a fényes ezüsthajú Szomaházy István a kasszával szemben, mindig ugyanazon asztalnál; a bajsa fel volt pederve, mint egy huszár őrmesteré; az a bajusz is ezüstfehér volt: aranykeretes cvikker volt az orrán, a gomblyukában fehér székfű, s örökösen szivar a szájában, szipkában. Másik ilyen szivaros volt Bródy Sándor, ő volt a legszebb ember, de nemcsak a New York kávéházban, hanem New York városában, Amerikában is ő lett volna a legszebb férfi.

Akit elsőnek illetett volna említenem, az Kiss József, a költő, mert ő is sokszor bejött délután a New Yorkba. Leült Szomaházyhoz, vagy ha Szomaházy nem volt még benn, leült valamelyik kis asztalhoz, perc múlva körülülték a fiatal írók. Hatvanöt éves lehetett akkor Kiss József, haja, gyér szakálla tiszta fehér volt már. Vékony csontú, gyöngye kis ember volt, egy tizenkét éves fiúcska magasabb volt őnál. Keskeny volt a kezecskéje, s olyan világos, mint az elefántcsont papírvágó. Mindig volt a szájába vagy szivar, vagy cigaretta. Csuda, hogy ez a szervezet bírta a sok nikotint.

Még két íróra emlékszem, akik mindennap benn voltak a New Yorkban. Az egyik Zöldi Márton, ez rengeteg tárcát meg krokít írt a napilapokba (úgy látszik, rosszul fizették); egy sarokban ült mindig egyedül, és mindig körmölt, és a szájában mindig égett a cigaretta. Sovány, elég magas alak volt, már amennyire megállapíthattam egy

ülő emberről, mert őt soha állani, járnai nem láttam. Lehetett akkor negyvenöt éves; beesett orcáit vörhenyes gyér szakáll keretezte; néha előrebámult írás közben, és a tollat szorító ujjai idegesen rezegtek. Réges-régen elhalt Zöldi Márton. Az a fajta író volt ő is, akit ha meghal, másnapra már elfelejtenek, senki egy szóval soha nem említi. A másik mindennapos író Géczy István volt, a népszínműíró, úgy emlékszem, ő írta a rengeteg sokszor játszott Gimesi vadvirágot is. Ez hórihorgas, hosszú, végtelen sovány alak volt, mindig feketében, ötvenesztendő volt talán, de lehet, negyven se, hanem oly szikadt arc volt, és a haja oly fakó, az se lett volna csoda, ha hatvanesztendő. Géczy István az volt az eredeti, hogy ő soha nem ült; járkált örökösen a kávéházi asztalok közt képződött utakon. Oda-odaállott a színészek asztalához, ahol sokan ültek, mindig vitatkoztak vagy viccelődtek, és hosszú kacagásokat eresztettek; azt az asztalt veseasztalnak hívták. Hét óra felé egyszerre állott fel mind a színész, mentek dolgozni. Géczy István, mikor odaállott hozzájuk, hallgatott, soha belé nem szólott a vitába, s mikor hahotáztak, ő el se mosolyodott. Horpadt orcáival, hajlott hátával és avval az égimeszelő hosszúságával olybá tűnt Géczy István, mint Don Kihóte. Bajuszt se tartott, borotvált ajkú volt, akár a színészek. Ez a bajusztalanság akkor még nem volt elterjedve. Odajött egyszer-egyszer Don Kihóte az újságos étagère-hez, le-levett és végiglapozott egynéhány újságot, néha el is olvasott valamit. Ahhoz se ült le persze, állott tántoríthatatlanul.

A New Yorkban, talán az egész világ legszebb kávéházában, Harsányi úr volt a kávé. Ebéd után jött be, a feketéhez, és ott maradt éjfélig. Magas, testes ember volt, sose láttam másfajta öltönyt rajta, mint zsakettet. Mesélték, hogy néptanító volt valaha Harsányi úr; hogy tudta a kávéházat kibérelni, az titok. Volt egy második Harsányi is, zömök kis ember, ez volt az öcs; ő is zsakettben volt mindig. Ő volt a kis Harsányi. Éjféltől kezdve, mikor a nagy Harsányi hazament, reggelig a kis Harsányi uralkodott a New Yorkban. Azt hallottam a nagy Harsányi felől, hogy igen jószívű, sokszor segít szegény írókon. Ő alapította az úgynevezett irodalmi. Ez negyvenfilléres hideg vacsora volt, csak írók meg újságírók kapták. Sonka, szalámi, nyelv, egy szardínia, egy „ringli”, egy szelet citrom meg vaj, ez volt az irodalmi, bőven elég vacsorára. Ha ráfizetett Harsányi úr, tehette, mert gazdag ember volt, de lehet, rá se fizetett, sőt valamicske haszna is volt rajta. Divat lett Pesten a New Yorkban vacsorázni; volt melegkonyha is, akár a Royalban vagy a Hungáriában. A Magyar Színpad című színházi lap első oldalán alul minden nap ott volt az a kis hirdetés: Színház után a New Yorkban vacsorázunk. Péntek estén, a téli szezonban, sok szmokingot és estélyi ruhát lehetett a New Yorkban látni: pénteken voltak a prömierek. Délután meg este is teli volt a kávéház, éjszaka nem volt tele, de hajnalig voltak elegen, akik kártyáztak, vagy szerettek virrasztani, beszélgetni. Rengeteget fecsegték az emberek Pesten.

Járt a New Yorkba az asztalunkhoz egy költő, talán a legtehetségtelenebb, jó arcú, molett fiú; ez is elveszett azután előlem, akár a többi. Mert esztendő múlva már csak a riportert ismertem, meg a Népszava kritikusat meg Peterdi Andort. Valami tíz esztendőre rá letartóztat a járdán egy kövérkés, szakállas fiatalember, barna bársonyzakó van rajta meg Lavallière-nyakkendő.

– Nem ismersz meg, ugyebár.

És aztán megmondja a nevét. Hát hogy együtt ültünk a New Yorkban a költők asztalánál.

Igen; megkérdeztem, most mit csinál. Ő biztosítási tisztviselő lett, verset már régen nem ír. Jól teszi; de akkor mért hordja ezt a bársonybakátot meg a nagy csokornyakkendőt? Egy kicsit zavartan nevetett, azután vallomást tett vidám pofával:

– Kérlek – azt mondja –, ez trükk. Én tudniillik nagyon szeretem a nőket. Észreveszek az utcán vagy a cukrászdában egy gusztusos asszonykát, aki egyedül van; elébe lépek, kicsit izgatottnak kell, hogy nézzen, bemutatkozom, és aztán, hogy bocsássa meg ezt a vakmerőséget, de nagyon-nagyon kívánom őt lefösteni, mert föstő vagyok; veszed észre, kérlek, ö-vel mondom a festőt, az igazi piktor mind úgy mondja: föstő; szépen könyörgök azután néki, hogy jöjjön fel hozzám, hogy megcsináljam a portróját. Tíz nő közül kilenc szót fogad, feljön abban az órában, amelyikben másnapra vagy harmadnapra megállapodtunk. A hónapos szobámban van egy kényelmes díványom, azon alszom is különben. És ott áll a szobám közepén a staffeláj, ott csüng rajta a paletta is az összes festékekkel, és a falnak fordítva ott van a földön egynehány vászon, keretben, bemázolva. Ha megjött a nő, először is teát csinállok, van mellé zserbó is, és míg teázunk, a díványon ülve, folyton csak magasztalom az érdekes arcát, a szemét, a haját, mindent; tea után kap egy pohárka likórt, azt is tartok nékik. Végre odaállok a staffeláj elé, bal kézbe a palettát, jobb kézbe a pemzlit, a staffelájon persze ott a tiszta vászon, és elkezdem a nőt nézni, előre-hátra lépve és húzgálva a fejemet. És dirigálok a pemzlivel, így tartsa a fejét, nem úgy, így, így, csak így maradjon, és aztán úgy teszek, mintha már kezdeném a föstést, de akkor megint elkezdem a nőt nézni, nézem, és sóhajtok egy mélységeset, és megint mintha már kezdeném a föstést, és akkor újra visszanezdek rá, megint sóhajtok, és akkor felnézek a plafonra, megrázom a fejem, és kiabálok: nem, nem, nem bírom, olyan örülten tetszik, oly rettenetesen megkívántam, jaj, jaj, édes, édes... avval a palettát lázasan visszaakasztom, és rávetem magam a nőre, átölelem, melléje rogyok, elkezdem veszettül csókolni. A többit elképzelted.

Mikor eléggé megnevettem a föstőm előadását, utána tette még, hogy van rá eset, hogy az asszonyka az urával együtt jön fel, olyankor, mert hiszen fösteni egy csöppöt só tud, olyankor fejjörcsöt szimulál, most ugye képtelen dolgozni, kéri a címet, majd megírja, hogy mikorra kéri őket, ezekben a napokban sok dolga lesz. Gondoltam, azért bocsátják meg az asszonykák a barátomnak ezt a gaz svindlit, mert kedves pofa, az a sötét körszakáll csak szépíti, és nem vesztettek avval semmit, hogy csókolóztak.

Azon akadtam most meg, hogy akkor, huszadik esztendőmben, mi volt vajjon az én eszméletem? Mit gondoltam, mi lehet az élet célja, s mi az egész teremtés célja? Hittem-é komolyan az istent? Az igazságnak, az emberségnek a hiányát nagyon jól láttam a világon, és fájt a szívem tőle, de nem voltam szocialista, nem, nihilista voltam, vagyis annak hirdetem magamat, mert tudtam az orosz nihilisták felől, és tetszett a nihilista szó nekem, bár fogalmam se volt a jelentéséről. Nem emlékszem rá, hogy a halálra sokat gondoltam volna. Megtanultam, hogy akinek gondjai vannak, nem foglalkozik a halállal, annyira elfoglalják az annál kisebb gondok. Némelyik versemben azt nyögtem, hogy boldogtalan vagyok. Ez meg majomság volt, más költőktől tanultam el. Boldogtalan az, aki csalódott a szerelmében, meg az, akit nem akar szeretni az a nő, aki-be ő belébolondult. A szegény, az nem boldogtalan, az szerencsétlen. Luxus a boldogtalanság, azt a szerelmükben csalódottakon kívül csak a gazdagok élvezik, akik unatkoznak, nem tudnak az életükkel mit kezdeni.

A New York-i költők nevei mind elenyésztek lassan a lapokban, az egyetlen Peterdi Andoré maradt meg, ő költő lett, be is választották a Petőfi Társaságba. Egy-két másik New York-beli költő, mint hallottam, leszerződött szegedi, aradi lapokhoz, nem bírtak nyomdafesték nélkül élni, mint az alkoholisták szesz nélkül. Ezek már Pestről is küldtek verseket Szegedre meg Aradra meg Debrecenbe.

No most gyerünk megint Natáliához, ott vár az ablakában. Benne voltunk már jól a nyárban, egy délután eszembe jutott, vittem néki negyed kiló szép őszibarackot.

Egyet odanyújtottam a bal oldali szomszédjának, a kövér szőke Micinek. Natália oda-súgta nekem, hogy minek adok a másik nőnek is? Azt feleltem, súgva, hogy úgy éreztem, illik Micit is megkínálni, hiszen jóba vannak, ő is csak megkínálta volna Micit, nem? Erre aztán nem tudott mit mondani. Mici pedig megszólalt elismerőleg:

– Lássa, Natália, ez a fiú nagyobb gavallér, mint azok a pasasok, akik hozzánk járnak. Azoknak eszébe nem jutna gyümölcsöt venni nekünk.

Micihez is, Natáliához is rendszeresen járt egynéhány bácsi, ott lakott egy a Révay utcában, egy a Váci körúton, egy meg a Hajós utcában. Ez a Hajós utcai mérleggyáros volt, a Váci körúti déligyümölcs-kereskedő, a Révay utcainak pedig ágytollüzlete volt. A Váci körúti bécsi kétszer is jött egy héten, az Natáliához járt, meg a Révay utcai is; a mérleggyáros, az Mici kuncsaftja volt; a mérleggyáros meg az ágytollas hetenkint egyszer tették tiszteletüket. Estefelé jött mind a három bácsi, körülbelül egy órát maradtak a nőknél. Nem két koronát adtak, hanem a Mici vendége négyet, a Natália ágytollasa is négy koronát hagyott mindig Natáliánál, a déligyümölcsös pláne öt koronát. Persze házasember volt mind a három. Ezen kicsit csudálkoztam. A Mici kuncsaftjával, a mérleggyárossal Micinek mindig disznóságokat kellett beszélni, ezt a pasas kikötötte.

Ó, mit diskurálhattam olyan sokat Natáliával, akihez nem volt semmi közöm. Aki-vel az olvasmányaimról nem beszélhettem. Ajánlottam néki, hogy olvasson, szívesen hozok könyveket néki. Grimaszt csinált erre, akárcsak légy akarta volna megcsípni, úgy adta tudtomra, hogy nem érdeklik a könyvek; már csak azért se olvasna, mert a férfiakat kell lesnie, könnyen elszalaszt egy vendéget, ha olvas. Mondom néki, nézze, Elza is olvas, de azért tud figyelni. Erre csak azt felelte, hogy Elza hülye. Mit beszélgettem annyiszor, annyi órán keresztül Natáliával. Nemhogy emlékezni nem bírok a beszédtemáinkra, de el se bírom ma képzelni, hogy ott állottam előtte, s mindig volt mit mondanom. Nemhogy évtizedek után nem emlékszik az ember elnémult beszélgetésekre, de három nap múlva se bírjuk már visszaidézni, amit diskuráltunk akár a kedvesünkkel, akár egy jó barátunkkal.

Olyan rendkívüli napot azért vissza tudok szedni a memóriámba, mint azt a napot például, amikor azt kérdezte Natália, hogy hogy írom én azt a verset? Az csak úgy rám jön, mint a viszketés?

Nem bántott meg evvel Natália, nem. Tanítani kívántam őt, meg szerettem is a versírásról beszélni. Azt mondtam néki körülbelül:

– Olyanformán jön csakugyan, mint a viszketés. Tudja, mikor esni akar, elborul az ég, az embernek valami eső előtti érzése van. Én is elborulok belül, úgy, mint az ég. És azután úgy érzem magam, mintha nem is én volnék az, aki itt ül, mikor már leültem a versíráshoz, és előttem van a papír meg a tinta, és penna van a kezemben, hanem mintha az a postás volnék, aki ül a postán, akinek fel kell venni a sürgönyt. Láttam már, ugye. Sárgaréz gépecske előtt ül, az kopogja le néki a pontokat, vonalakat, azokat ő megérti, abból írja le osztán a sürgönyt. Szóval olyan valamit érzek, hogy nem én írom azt a verset, nem, azt nekem valahonnét üzenik, diktálják, érti? És én csak másolom, amit nékem diktálnak. Az egész világ írja azt a verset, az egész világ helyett írom én azt.

Nemigen értette, mert buta volt, nézett a szemembe tanácstalanul.

Másik olyan napra is tudok emlékezni, amelyiknek a fecsegését nem felejtettem el.

Elkezdtem a világot szidni Natália előtt, vagyis a társadalmat. Azt mondtam, a társadalom az oka, hogy a szegény lányok az utcára kerülnek a testüket árulni. A szegénység kergeti az utcára őket, az éhség. Ha cseléd a szegény leány, nincs helye, és ha helyben van, akkor meg az asszonya olyan rossz hozzá, hogy az elől menekül az utcára.

Belészóltott a Natália jobb felőli szomszédja, az a kövér Mici, mert az is hallotta:

– Ilyet már ne beszéljen. Igaz, hogy vannak égetni való gonosz nagyságák, akik agyonmacerálják a cselédet, meg meg is verik, és a cseléd nem mehet a panaszával a rendőrségre, mert ha fel is megy, nem hisznek néki, mert a nagyságának hisznek. Ha beidézük a nagyságát, az ott is kiabálhat a cselédre, ráfogja, hogy lopott, a verést pedig letagadja, meg is esküszik, ő egy ujjal nem nyúlt ehhez a lányhoz. De ha egy lány nem bírja ki a nagyságát, otthagyhja, addig járhat, míg másik helyet talál, vagy elmehet dolgozni gyárba. Én is voltam mindenes, én is szenvedtem a rossz nagyságaktól. Meg dolgoztam pucérájban is, mikor a cselédséggel jóllaktam, de a pucérájban borzasztó kezdett a hátam fájni a vasalásban való hajolástól, hát a pucérájt is otthagytam. De nem a nyomorúság végett lettem bárcás, nem, hanem azért, mer a férfit nagyon kívántam. Higyje meg, azért mennek a lányok az utcára, unják a munkát, a férfi jobban ízlik nekik. Meg mert jobban is élhetnek így, mintha dolgoznának, rendesebben is öltözködhetnek.

Engem nem lehetett meggyőzni, tovább is káromoltam ott a lányok előtt a világot. Azt mondtam, nézzék, csupa szegény lányból lesz a rossz nő, hát mégiscsak a nyomor az oka a lányok lezüllésének. Mért nem mennek a gazdagok lányai is az utcára, azok nem kívánják éppen úgy a férfit? És a rendőrségen is mért adnak minden lánynak bárcát, aki kér? Mért nem helyezik el inkább dolgozni, és mért nem gondoskodik arról a törvény, hogy cselédnek meg munkáslánynak tisztességes megélhetése legyen, ne kívánja inkább az utcát? És ha a rendőrség azt hiszi, hogy muszáj bárcásnak lenni a lakosság közt, tessék a gazdag lányokat is sorozni, ezekből is megfelelő számú bárcást az utcára küldeni.

Erre a gondolatomra jót nevettek Mici is, meg Natália is.

Nekigerjedtem, azt kezdtem papolni, hogy igenis a gazdag lányok mamáinak ide kéne zarándokolni maguk elé, meg minden bárcás elé odamenni az utcán, letérdepelni, úgy köszönni meg nekik, hogy ők lettek a rossz nők, különben az ő kényes kisaszszonykaik nem tudnának ellenállani a fiúk ostromának, de így a fiúk nem erőltetik őket, mert van hol eloltani a vágyukat. Igen, és a gazdag emberek is, az urak, jöhetnek bocsánatot kérni térden állva a szegényektől, a kezüket is megcsókolni, amelyik az ő kezük helyett végzi a nehéz és piszkos munkákat. Ne jöjjetek, már késő, nem lehet már megbocsátani, megérett ez a világ arra, hogy széjjelromboljuk. Én is ott leszek, ha özönlük a tömeg az Angyalföld felől, ott leszek, megyünk ordítva a Váci utcának, vérrel mosni a kirakatokat!

– Csss, ne kiabáljon! – és lefogta a jobb kezemet Natália, mert hevemben fölkaptam, úgy deklamáltam.

Kacagott Natália, kacagott Mici is, annál jobban kacagtak, mennél makacsabbul kintartottam én a komolyságom mellett, ott állván előttük kipirulva, hangos lélegzetekkel.

– Tiszta bolond ez a gyerek! – azt mondta a végén Natália, átalnézve Micire.

Ilyen hatása volt az én testvéri kitörésemnek a társadalom eme két áldozatára.

A bal oldali szomszédnője Natáliának nem hallott semmit, benn volt a szobájában, vendég volt nála.

Hagyjuk egy kicsit ezeket a lányokat, nem szaladnak el.

(Folytatása következik.)